

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

КУЛИК КАТЕРИНА ДМИТРІВНА

УДК 343.9 (477:343.54)

**КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА
ТА ЗАПОБІГАННЯ РОЗБЕЩЕННЮ НЕПОВНОЛІТНІХ В УКРАЇНІ**

12.00.08 – кримінальне право та кримінологія;
кримінально-виконавче право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Харків – 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі кримінології та кримінально-виконавчого права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент
ВАЛУЙСЬКА МАРИНА ЮРІЇВНА,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, доцент
кафедри кримінології та
кримінально-виконавчого права.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
ДЕНИСОВ СЕРГІЙ ФЕДОРОВИЧ,
Академія державної пенітенціарної служби,
завідувач кафедри кримінального,
кримінально-виконавчого права та
кримінології;

кандидат юридичних наук, доцент
ЛЕВЧЕНКО ЮРІЙ ОЛЕКСАНДРОВИЧ,
Національна академія внутрішніх справ,
завідувач кафедри кримінології та
кримінально-виконавчого права.

Захист відбудеться 19 червня 2017 р. о 13 годині на засіданні спеціалізованої вченої рада Д 64.086.01 у Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого (61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 84-а).

Автореферат розіслано 18 травня 2017 р.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

В. Ю. Шепітько

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Охорона дитинства і захист прав дітей належать до головних завдань кожної демократичної, соціальної і правової держави. Між тим, в Україні неповнолітні все частіше стають жертвами різних видів насильства і злочинів. За даними Ради Європи кожна п'ята дитина в Україні страждає від сексуального насильства та експлуатації. Занепад суспільної моралі, зростання насильства в сім'ї, погіршення психічного здоров'я і деформація сексуальних орієнтацій у певної частини дорослого населення призвели до утворення явища розбещення неповнолітніх, яке тривалий час замовчувалося і навіть ігнорувалося. Широкий розголос численних фактів розпусних дій проти дітей, великий суспільний резонанс і підвищена увага міжнародної спільноти змусили державу визнати проблему розбещення неповнолітніх. Однак пошук шляхів і засобів її вирішення відбувається досить повільно. Затягується процес імплементації в систему національного законодавства положень Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального розбещення (2007 р.), ратифікованої Україною у 2012 р. Водночас криміногенна ситуація у середовищі неповнолітніх залишається складною. За даними Департаменту інформаційно-аналітичного забезпечення МВС України та Відділу ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань та інформаційно-аналітичної роботи Генеральної прокуратури України, протягом 2003–2015 рр. було зареєстровано 3525 випадків розбещення неповнолітніх та засуджено 1055 осіб за вчинення цих злочинів. У середньому щорічно реєструється 271 злочин, передбачений ст. 156 КК України. Проте офіційна статистика не відображає фактичний рівень розбещення неповнолітніх, бо як показало наше дослідження, латентність цих злочинів становить понад 80 % від кількості облікованих діянь.

Питання розбещення неповнолітніх в основному піднімалося у контексті дослідження злочинів проти статевої свободи і статевої недоторканості у працях таких відомих вітчизняних та зарубіжних учених, як: В. І. Борисов, С. Ф. Денисов, Г. Б. Дерягін, О. М. Джужа, А. О. Джужа, Л. В. Дорош, В. І. Дьордяй, О. Г. Кальман, Л. Г. Козлюк, С. С. Косенко, І. І. Лановенко, М. О. Ларченко, Ю. О. Левченко, Л. В. Логінова, А. С. Лукаш, А. В. Небітов, О. Д. Оберемченко, О. О. Світличний, О. В. Синєокий, О. О. Сльота, Є. О. Торчинов, С. В. Чмут та інші.

У 2012 р. О. О. Світличним була захищена дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за темою «Кримінальна відповідальність за розбещення неповнолітніх», у якій автор проаналізував склад цього злочину і запропонував удосконалення санкцій.

В дисертаційній роботі А. О. Джужі «Запобігання злочинам проти статевої недоторканості дитини» (2012 р.) наводилися окремі дані щодо розбещення неповнолітніх у контексті злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості неповнолітніх. Однак всебічна кримінологічна

характеристика цього виду злочину не надавалася, причини його вчинення не з'ясовувалися і заходи запобігання не розроблялися.

Не зважаючи на підвищену суспільну небезпечність розбещення неповнолітніх, значне поширення цих злочинів і суттєві складнощі запобігання їм, вони ще не були предметом комплексного кримінологічного дослідження в Україні.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до Концепції реформування кримінальної юстиції України, затвердженої Указом Президента України від 8 квітня 2008 р. № 311/2008, Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 року, затвердженої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2011 р. № 209 р. Дисертація узгоджується з Концепцією розвитку кримінологічної науки в Україні на початку XXI століття, схваленої Координаційним бюро з проблем кримінології Національної академії правових наук України. Робота виконана на кафедрі кримінології та кримінально-виконавчого права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого в рамках реалізації цільової комплексної програми Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого «Теоретичні і прикладні проблеми запобігання злочинності та реформування Державної кримінально-виконавчої служби в Україні» (номер державної реєстрації № 0111U000958). Тема дисертації була затверджена рішенням вченої ради Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» від 20 грудня 2013 року (протокол № 4).

Мета і задачі дослідження. *Метою* дисертації є надання кримінологічної характеристики та розробка комплексу заходів запобігання розбещенню неповнолітніх в Україні.

Для досягнення визначеної мети поставлені наступні задачі:

- розкрити історичний досвід протидії розбещенню неповнолітніх в Україні та в світі;
- оцінити сучасний стан розбещення неповнолітніх в Україні, встановити тенденції його розвитку як соціально-правового явища, визначити ймовірний рівень його латентності;
- виявити основні кримінологічно значущі риси особи злочинця і розробити типологію злочинців;
- визначити детермінанти розбещення неповнолітніх і встановити причини та умови цього злочину;
- з'ясувати роль конкретної життєвої ситуації у механізмі вчинення розбещення неповнолітніх;
- вивчити жертву злочину, проаналізувати її поведінку на предмет впливу на прийняття злочинного рішення, а також запропонувати класифікацію жертв;
- визначити головні напрями загальносоціального, спеціально-кримінологічного та індивідуального запобігання розбещенню неповнолітніх і запропонувати комплекс таких заходів в Україні.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини з приводу запобігання розбещенню неповнолітніх.

Предметом дослідження виступає кримінологічна характеристика та запобігання розбещенню неповнолітніх в Україні.

Методи дослідження. Відповідно до мети, задач, об'єкта та предмета дослідження були використані загальнонаукові та спеціальні методи. За допомогою діалектичного методу розглядається кримінологічна природа явища розбещення неповнолітніх, з'ясовуються тенденції її розвитку, пояснюється детермінація та розробляються заходи запобігання. Історичний метод дозволив дослідити досвід протидії розбещенню неповнолітніх у світі (підрозділ 1.1). Формально-логічний метод використовувався при аналізі норм, що забороняють вчинення розпусних дій сексуального характеру щодо осіб, які не досягли шістнадцятирічного віку (підрозділ 1.1). Порівняльно-правовий метод надав змогу дослідити зарубіжний досвід протидії розбещенню неповнолітніх та можливості його запровадження в Україні (підрозділ 4.2). Завдяки статистичному методу проведено вибіркове дослідження кримінальних справ (кримінальних проваджень), узагальнення, обробка та аналіз його результатів, а також аналітичне опрацювання статистичної звітності правоохоронних та інших державних органів (підрозділ 1.2, 2.1, 2.2, 3.3). Соціологічні методи, зокрема метод експертних оцінок, застосовано для з'ясування думки експертів (працівників Відділу ювенальної превенції Управління превентивної діяльності Головного управління Національної поліції в Харківській області, фахівців у галузі психології) щодо встановлення ймовірного рівня та причин латентності розбещення неповнолітніх (підрозділ 1.2). Логіко-семантичний метод – використовувався для формулювання власних визначень кримінологічних понять, зокрема, «конкретна життєва ситуація вчинення розбещення неповнолітніх» та «віктимність жертви розпусних дій» (підрозділ 2.2, 3.3).

Нормативно-правовою базою дисертації є Конституція України, закони України, укази Президента України, нормативні акти Кабінету Міністрів України, відомчі нормативні акти, кримінальне, кримінально-процесуальне, кримінально-виконавче законодавство України, кримінально-правове законодавство зарубіжних держав, міжнародні нормативно-правові акти та рекомендації.

Теоретичну основу дисертаційного дослідження становлять наукові роботи вітчизняних та зарубіжних учених у галузі філософії, кримінального права, кримінології, педагогіки, психології, психіатрії, сексології та інших наук, що стосуються проблем досліджуваного злочину.

Емпіричну базу дисертації складають: 179 кримінальних справ (кримінальних проваджень) за ст. 156 КК України, розглянутих місцевими судами Харківської, Львівської, Київської, Сумської, Дніпровської, Одеської, Кіровоградської, Черкаської, Івано-Франківської, Волинської, Закарпатської, Рівненської, Вінницької областей та м. Київ з 2003 по 2015 рр.; результати анкетування 100 експертів Відділу ювенальної превенції Управління превентивної діяльності Головного управління Національної поліції в

Харківській області; монографічне дослідження 6 засуджених, які відбувають покарання у виді позбавлення волі у кримінально-виконавчих установах Харківської області; результати анкетування 45 фахівців у галузі психології, які працюють у кримінально-виконавчих установах закритого типу, дошкільних навчальних закладах, навчальних закладах I-III ступенів та приватних установах; результати анкетування 433 осіб віком від 18 до 30 років, які проживають на території України та статистична звітність Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України та Державної судової адміністрації України за 2003–2015 рр.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що представлена дисертаційна робота є першим в Україні комплексним кримінологічним дослідженням розбещення неповнолітніх, в якому надано кримінологічну характеристику цього виду злочину, визначено структуру детермінант та запропоновано головні напрями запобігання. За результатами роботи сформульовано низку наукових положень, висновків і рекомендацій, а саме:

уперше:

– надана кримінологічна характеристика розбещення неповнолітніх в Україні за 2003–2015 рр., а саме, з'ясовано, що: в середньому щороку обліковується 271 злочин, показник коефіцієнта злочинної інтенсивності складає 3,75 діянь на 100 тис. населення, а коефіцієнта злочинної активності 0,33 особи на 100 тис. населення старшого від 16 років; здебільшого розпусні дії відбуваються у житлі злочинця, а також на вулицях, території навчальних закладів у світлий час доби; у структурі розбещення неповнолітніх переважають дії, що вчиняються проти малолітніх (64,2 %), а також батьками і особами, які їх замінюють (22,5 %); для близько половини цих злочинів (44,7 %) характерна повторність;

– встановлено, що явище розбещення неповнолітніх має такі типові форми прояву як: 1) розбещення неповнолітніх у сім'ї батьками і особами, які їх замінюють; 2) розбещення неповнолітніх у навчальних закладах особами, які виконують навчально-виховні функції; 3) розбещення бездоглядних і безпритульних неповнолітніх («дітей вулиць») у підпільних місцях розпусти; 4) розбещення неповнолітніх в мережі Інтернет;

– доведено, що безпосередніми причинами вчинення розпусних дій щодо неповнолітніх, є морально-правові деформації свідомості злочинців, пережитий досвід сексуального насильства у дитинстві, порушення психосексуального й емоційного розвитку та низький самоконтроль, а також бажання урізноманітнити статеве життя, отримати нові сексуальні відчуття і враження;

– визначено головні напрями та комплекс заходів запобігання розбещенню неповнолітніх в Україні на загальносоціальному, спеціально-кримінологічному та індивідуальному рівнях;

удосконалено:

– знання про узагальнений «кримінологічний портрет» особи злочинця-розбещувача неповнолітніх, згідно з яким: це чоловіки (96 %) молодого (18-

35 pp. – 39,4 %) і зрілого (36-50 pp. – 35,9 %) віку, з базовою та загальною середньою освітою (54,8 %), неодружені або розлучені (63,7 %), працездатні, але ніде не працюючі (52,3 %), в цілому добре соціалізовані, викликають довіру у дітей і не викликають підозри в оточуючих;

- наукове розуміння ролі конкретної життєвої ситуації у механізмі вчинення розбещення неповнолітніх, що здебільшого виступає приводом для злочинного посягання;

- знання про жертву розбещення неповнолітніх, зокрема, це переважно дівчата (69,6 %) віком від 9 до 13 років (52,5 %), вихованці формально благополучних сімей (60,4 %), а також педагогічно занедбаних сімей (35,5 %) і дитячих закладів закритого типу (4,1%), переважна більшість яких (68,3 %) мали дозлочинні зв'язки і відносини із особами, які вчинили злочинні посягання;

набули подальшого розвитку:

- уявлення про типологію злочинців-розбещувачів неповнолітніх, що включає такі типи як: демонстративний, розважальний, егоцентричний, замісний, патологічний;

- судження про доцільність упровадження стратегії захисту прав дітей від сексуального насильства і розпустних дій та упровадження комплексу заходів по її реалізації.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що розроблені у дисертації положення, висновки і рекомендації поглиблюють кримінологічні знання про предмет дослідження. Визначення та аналіз детермінант і механізму вчинення злочину надало можливість розробити запобіжні заходи, вжиття яких сприятиме підвищенню ефективності протидії розбещенню осіб, які не досягли шістнадцяти років.

Результати дисертаційної роботи можуть бути використані: а) у науково-дослідницькій сфері – як основа для подальшого дослідження розбещення неповнолітніх та розробки рекомендацій щодо його запобігання; б) у правотворчій сфері – для вдосконалення чинного законодавства і державної політики у сфері протидії розбещенню неповнолітніх; в) у правозастосовній сфері – для оптимізації та підвищення ефективності діяльності роботи органів охорони правопорядку та інших державних структур; г) у навчальному процесі – при розробці та викладанні курсу «Кримінологія», написанні навчально-практичних та навчально-методичних посібників, спецкурсів, монографій.

Апробація результатів дослідження. Дисертацію виконано, обговорено та схвалено на кафедрі кримінології та кримінально-виконавчого права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Основні результати роботи доповідалися й обговорювалися на таких наукових і науково-практичних конференціях: Міжнародна науково-практична конференція «Наука кримінального права в системі міждисциплінарних зв'язків» (м. Харків, 9–10 жовтня 2014 р.); Міжнародна наукова конференція студентів та аспірантів «Четверті Харківські кримінально-правові читання» (м. Харків, 16–17 травня 2014 р.);

XII Міжвузівська студентська наукова конференція з кримінології «Наука і техніка у запобіганні злочинності: реальність і перспективи» (м. Харків, 28 листопада 2013 р.); Всеукраїнська конференція «Проблеми сучасної юридичної науки очима молодих учених» (м. Харків, 17 квітня 2014 р.); Всеукраїнська наукова конференція «Теорія та практика сучасної юриспруденції» (м. Харків); Круглий стіл «Міжнародні стандарти з кібербезпеки та їх застосування в Україні» (м. Харків, 19 квітня 2016 р.); Міжнародна наукова конференція «Сучасна кримінологія: досягнення, проблеми, перспективи», присвячена 50-річчю кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права (Харків, 9 груд. 2016 р.).

Публікації. Основні теоретичні положення і висновки дисертаційного дослідження відображені у 12 наукових працях, із них: 5 – наукових статей, 2 з яких опубліковані у фахових наукових виданнях України, 1 – в зарубіжному виданні, 1 – у фаховому науковому виданні України, що включене до міжнародних наукометричних баз, 1 – в електронному фаховому виданні, а також тезах 7 доповідей на наукових та науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, що разом містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел, одного додатку. Загальний обсяг дисертації становить 231 сторінки, з них: основний текст – 188, список використаних джерел включає 260 найменувань і становить 33 сторінки, додатки – 10 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовується актуальність теми дисертації, визначаються її зв'язок з науковими планами та програмами, мета й задачі, об'єкт, предмет і методи дослідження, наукова новизна одержаних результатів, формулюється практичне значення одержаних результатів, наведено дані щодо апробації та публікацій, зазначено структуру та обсяг дисертації.

Розділ 1 «Розбещення неповнолітніх як соціально-правове явище: історія та сучасний стан» складається з двох підрозділів.

У *підрозділі 1.1 «Історичний досвід протидії розбещенню неповнолітніх»* визначено тенденції та напрями протидії розбещенню неповнолітніх у країнах світу протягом їх історичного розвитку.

Встановлено, що спочатку ці діяння мали характер табу, яке ґрунтувалося на традиціях та моралі, а згодом їх заборона була закріплена у нормативних актах, які регулювали суспільне життя на державному рівні. Їх зміст та суворість покарання змінювалися під впливом превалюючих систем цінностей, особливостей національного менталітету, історичних обставин, моральних, релігійних і культурних традицій. Суспільна небезпечність цього діяння усвідомлювалась людством протягом усієї його історії, а виділення злочину розбещення неповнолітніх в окремий склад злочину є індикатором рівня розвитку соціуму. На території сучасної України відповідальність за розбещення неповнолітніх уперше була встановлена у «Номоканоні Іоанна Постника» (приблизно X ст.), де надавався детальний опис різних ґріхів,

серед яких було й розбещення дітей. Усі наступні кримінальні закони також містили аналогічні норми.

У підрозділі 1.2 «Основні кримінологічні показники розбещення неповнолітніх» зазначається, що рівень злочинів розбещення неповнолітніх в середньому становить 271 облікований злочин на рік, рівень судимості – 81 особа на рік. Середній показник коефіцієнта злочинної інтенсивності складає 3,75 злочинів на 100 тис. населення молодшого 16 років, а коефіцієнта злочинної активності – 0,33 злочинця на 100 тис. населення. Динаміка злочинів, передбачених у ст. 156 КК України, демонструє коливання від 207 до 347 злочинів на рік. У 44,7 % досліджених кримінальних справ має місце повторність розбещення неповнолітніх.

У структурі розбещення неповнолітніх суттєво переважають діяння кваліфіковані за ч. 2 ст. 156 КК України (81,9 %), і лише 18,1 % злочинів – за ч. 1 цієї статті. Досить часто (у 35,8 %) розбещення неповнолітніх вчиняється у поєднанні з насильницьким задоволенням статевої пристрасті неприродним способом (ст. 153 КК України); ввезенням, виготовленням, збутом і розповсюдженням порнографічних предметів (ст. 301 КК України); статевими зносинами з особою, яка не досягла статевої зрілості (ст. 155 КК України) та згвалтуванням (ст. 152 КК України).

За результатами опитування експертів приблизний рівень латентності розбещення неповнолітніх становить понад 80 % від кількості облікованих діянь. Серед основних причин високого рівня латентності є неповідомлення жертвами про вчинення щодо них розпусних дій до правоохоронних органів через небажання викривати батьків і близьких родичів, погрози з боку злочинців та недовіру до органів кримінальної юстиції.

Розділ 2 «Особа злочинця, що вчиняє розбещення неповнолітніх» включає два підрозділи.

У підрозділі 2.1 «Основні кримінологічно значущі риси особи злочинця, що вчиняє розбещення неповнолітніх» досліджено соціально-демографічні, особистісно-рольові, морально-психологічні, кримінально-правові ознаки, криміногенні риси правової та моральної свідомості, розлади психіки і поведінки розбещувачів неповнолітніх.

На підставі вибіркового узагальнення архівних кримінальних справ (кримінальних проваджень) встановлено, що за статтю серед злочинців переважають чоловіки (96 %), молодого і зрілого віку (18-25 років – 39,4 % та 36-50 років – 35,9 %). Вони мають базову та загальну середню освіту (54,8 %), на момент вчинення злочину не навчалися та не працювали (52,3 %). Більше половини (63,7 %) засуджених були неодруженими або розлученими. Кожний третій розбещувач (37,3 %) мав свою власну дитину або дітей.

Найбільш розповсюдженими мотивами вчинення досліджуваного злочину є статевий потяг до дітей, а також бажання урізноманітнити статеве життя, отримати задоволення від нових сексуальних вражень і відчуттів.

Доведено, що суттєву роль у мотивації злочинної поведінки відіграють деформації правової і моральної свідомості, проблеми у статевому житті, нестандартна сексуальна орієнтація і низький рівень самоконтролю.

У підрозділі 2.2 «Типологія особи злочинців, які вчиняють розбещення неповнолітніх» запропоновано виділити п'ять типів злочинців за цільовою спрямованістю протиправної поведінки: 1) демонстративний, представники якого не мають на меті вступити у статеві зносини з потерпілими, а тільки прагнуть будь-яким чином виділитися, бути у центрі уваги, продемонструвати себе і своє тіло; 2) розважальний, основною метою якого є бажання урізноманітнити статеве життя; 3) егоцентричний, представники якого зорієнтовані на використання дітей для власних статевих задоволень і розваг; 4) замісний, що намагається компенсувати відсутність статевого життя пошуком статевих партнерів серед дітей; 5) патологічний, дії якого пов'язані із статевим потягом до дітей через розлади психіки і поведінки в межах осудності.

Розділ 3 «Кримінологічна детермінація вчинення розбещення неповнолітніх» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 3.1 «Структура детермінант розбещення неповнолітніх» виокремлено та охарактеризовано сукупність детермінант на трьох рівнях залежно від ступеня впливу на злочинну мотивацію розбещувача неповнолітніх – суспільства, малої соціальної групи і окремих осіб.

Наголошується, що в структурі детермінації вчинення розбещення неповнолітніх важливе місце займають чинники макросередовища, пов'язані з недосконалою державною політикою у сфері охорони дітей від негативних впливів, а також деструктивні явища і процеси у підлітковому середовищі. Виділено соціальні, морально-культурні, соціально-політичні, організаційно-управлінські та соціально-психологічні детермінанти.

Основними джерелами впливу на осіб, які вчинили розбещення неповнолітніх, на мікрорівні виступають дисфункційні батьківські сім'ї, прояви сексуального насильства і гендерної дискримінації у навчальних закладах, традиції сексуального розбещення у неформальних групах, сексуальні домагання у трудових колективах. Детермінанти цього рівня формують неправомірні погляди на статеве життя і викривлені норми статево-рольових відносин, готовність задовольняти статеву пристрасть з неповнолітніми.

На індивідуальному рівні безпосередніми причинами вчинення розпусних дій щодо осіб, які не досягли шістнадцятирічного віку, названо морально-правові деформації свідомості злочинців, пережитий досвід сексуального насильства у дитинстві, порушення психосексуального й емоційного розвитку та низький самоконтроль, а також бажання урізноманітнити статеве життя, отримати нові сексуальні відчуття і враження. До умов, що сприяють вчиненню розпусних дій щодо неповнолітніх, віднесено: неналежний догляд за дитиною, насильство у сім'ї, відсутність довірливих стосунків між дітьми і батьками, складність контролю за життям і колом спілкування неповнолітніх в мережі Інтернет, занедбана

соціально-виховна робота в навчальних закладах, неналежне освітлення і патрулювання громадських місць, недоліки статевого виховання дітей, віктимна поведінка неповнолітніх, розлади психіки і поведінки у злочинців, сприятлива конкретна життєва ситуація.

У підрозділі 3.2 «Роль конкретної життєвої ситуації у вчиненні розбещення неповнолітніх» визначено, що значну роль при вчиненні розбещення неповнолітніх відіграє конкретна життєва ситуація.

Зазначається, що КЖС розбещення неповнолітніх становить собою сукупність обставин і відносин між її учасниками. За характером та обставинами виникнення вирізняє п'ять видів конкретної життєвої ситуації вчинення розбещення неповнолітніх: сімейна, побутова, спланована, раптова, спровокована.

Сімейна КЖС має місце за умови спільного проживання в родині злочинця та жертви і обумовлена наявністю родинних зв'язків. Особами, які вчиняють розпусні дії є близькі родичі, а саме: батько, вітчим, співмешканець матері жертви, дідусь, брат, дядько. Означена категорія характеризується тривалістю та повторністю злочинних діянь.

Побутова КЖС виникає на основі сусідських та дозвільних відносин. Постійне або періодичне спілкування розбещувача з жертвою, а також дружні стосунки з її батьками породжують атмосферу безпеки, дружби та довіри, що використовує злочинець у протиправних цілях. Подібні злочинні діяння, зазвичай, вчиняються за місцем проживання жертв.

Спланована КЖС характеризується підготовчими діями злочинця, пов'язаними з вистежуванням жертви, входженням у довіру, вичікуванням підходящого моменту для реалізації злочинного задуму, заманюванням жертви у заздалегідь сплановане місце тощо.

Раптова КЖС виникає при випадковому збігу обставин чи настанні неочікуваних подій, які використовуються злочинцем для реалізації раптово виниклого умислу.

У спровокованій КЖС головну роль у виникненні умислу на вчинення розпусних дій відіграє жертва: її наївність, довірливість, легковажна поведінка, недотримання правил безпеки при спілкуванні у мережі Інтернет.

У підрозділі 3.3 «Особа жертви від розбещення неповнолітніх» визначено особистісні характеристики жертв розбещення неповнолітніх. Особливістю жертв досліджуваного злочину є їх неповнолітній вік. Найбільш віктимною категорією є малолітні особи віком 9-13 років (52,5 %). За гендерною ознакою переважають дівчата (69,6 %), але потерпілими можуть бути і хлопчики (30,4 %). Жертва переважно походить з формально благополучної родини, але непоодинокі випадки наявності скрутного матеріального становища у батьків дитини, її бездоглядності та безпритульності. За характером дозлочинного знайомства із злочинцем переважає наявність їх попереднього знайомства (68,3 %), в тому числі родинні стосунки пов'язували винного і жертву у 22,5 % випадках.

Цим особам притаманна вікова віктимність, яка переважно пов'язана з їх фізичним та інтелектуальним розвитком, менше – з поведінкою в умовах

конкретної життєвої ситуації. Встановлено, що у деяких випадках саме вікова віктимність осіб, які не досягли шістнадцяти років, відіграє роль мотивоутворюючого чинника у механізмі злочину.

Розділ 4 «Головні напрями запобігання розбещенню неповнолітніх» включає два підрозділи.

У підрозділі 4.1 «Загальносоціальне запобігання розбещенню неповнолітніх» запропоновано такі напрями удосконалення суспільних відносин у сфері захисту прав дітей і обмеження дії негативних явищ і процесів у підлітковому середовищі як: зниження рівня віктимності дітей, захист суспільної моралі, розвиток ювенальної юстиції, упровадження стандартів статевої освіти.

Центральне місце при розробці заходів запобігання розбещенню неповнолітніх займає віктимологічний напрямок. Заходи девіктимізації бачаться в забезпеченні охорони дитинства соціально вразливих категорій дітей (дітей позбавлених батьківського піклування, дітей-сиріт, дітей, які постраждали від воєнних дій та збройних конфліктів, дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, дітей-біженців, дітей-інвалідів, безпритульних дітей, дітей, які потребують захисту від насильства в сім'ї) шляхом створення належних умов для повноцінного життя, виховання і розвитку особистості та захисту прав і законних інтересів неповнолітніх.

Заходи, спрямовані на захист суспільної моралі, включають комплекс обмежень, стимулів і заборон щодо поширення інформації, яка негативно впливає на духовний розвиток та правову свідомість неповнолітніх.

Розвиток ювенальної юстиції покликаний забезпечити захист неповнолітніх обвинуваченого та засудженого шляхом надання переваги виховного впливу перед примусовими каральними заходами; відновлення порушених прав і свобод жертви злочину; розв'язання проблеми з урахуванням причини конфлікту між неповнолітніми злочинцем та потерпілим із залученням медіатора; спонукання злочинця до усвідомлення причин своєї поведінки та взяття на себе відповідальності за їх наслідки.

Доведено доцільність створення комплексної науково обґрунтованої Державної програми статевого виховання в Україні. Ця програма повинна мати на меті запровадження стратегії статевого виховання та освіти в Україні з тим, щоб знати і розуміти як діти різних вікових груп та різного рівня розвитку засвоюють знання, уміння та навички, з колом яких завдань та проблем вони повинні вміти справлятися, які ціннісні орієнтири та погляди їм необхідно розвивати для того, щоб статевий розвиток відбувався з урахуванням сучасних реалій життя.

У підрозділі 4.2 «Спеціально-кримінологічне та індивідуальне запобігання розбещенню неповнолітніх» зазначається, що воно здійснюється широким колом суб'єктів, а саме: органами і службами у справах дітей, відділами ювенальної превенції Управління превентивної діяльності Головного управління Національної поліції, Департаментом кіберполіції Національної поліції, приймальниками-розподільниками для дітей,

дільничними офіцерами поліції, органами і установами виконання покарання, органами пробації.

Встановлено, що найбільш ефективним напрямом спеціально-кримінологічного запобігання розбещенню неповнолітніх є кримінологічна профілактика. Вона включає такі заходи: створення єдиної всеукраїнської інформаційної бази даних щодо осіб, які мають схильність до вчинення статевих злочинів проти неповнолітніх; моніторинг Інтернет-простору та блокування ресурсів, на яких розміщена продукція сексуального характеру за участю дітей; посилення батьківського контролю за способом життя і колом спілкування дітей; виявлення дітей – жертв сімейного насильства і надання їм відповідної допомоги; проведення соціально-виховної, правової та психологічної роботи із засудженими за вчинення злочинів цієї категорії; впровадження практики відновного правосуддя щодо розбещувачів неповнолітніх.

Заходи відвернення загрози розбещення неповнолітніх включають цілеспрямований превентивний вплив на осіб, схильних до розбещення неповнолітніх, у тому числі через надання їм психіатричної та психологічної допомоги, завчасне викриття злочинних намірів і попередження про кримінальну відповідальність, а також припинення діяльності підпільних місць розпусти.

Заходи припинення застосовуються при виявленні ознак складу злочину, передбаченого ст. 156 КК України, у діянні винної особи і передбачають оперативне втручання в уже розпочатий злочин з метою недопущення настання більш тяжких наслідків і затримання підозрюваних осіб. Для цього суб'єкти реалізації цієї діяльності повинні об'єднувати свої зусилля для роботи у місцях підвищеного криміногенного ризику вчинення таких злочинів (території шкіл, дитячих садочків, парків, скверів, лісопосадок, на безлюдних вулицях, біля водоймищ, в мережі Інтернет).

Заходи індивідуального запобігання розбещенню неповнолітніх передбачають: виявлення та постановку на профілактичний облік осіб, які мають схильність до вчинення статевих злочинів щодо неповнолітніх; спостереження за їх поведінкою (за місцем проживання, роботи, відпочинку, маршрутах пересування, моніторинг Інтернет-акаунту); встановлення причин і умов вчинення цих злочинів та їх усунення; корегування свідомості зазначених осіб з метою усунення притаманних їм антисуспільних потреб, настроїв, стереотипів поведінки, що свідчать про можливість вчинення ними злочину; лікування розладів психіки і поведінки, пов'язаних із відхиленнями у психосексуальному розвитку.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та вирішено наукове завдання, що полягає у наданні кримінологічної характеристики та розробці комплексу заходів запобігання розбещенню неповнолітніх. Отримані результати було покладено в основу розробки загальносоціальних,

спеціально-кримінологічних та індивідуальних заходів запобігання цьому злочину.

Підсумовуючи теоретичні положення дисертаційного дослідження, доходимо до таких висновків:

1. Історія розвитку світової політики протидії розбещенню неповнолітніх засвідчила різне сприйняття і ставлення держав до цього явища, однак скрізь воно засуджувалося суспільною мораллю і вважалося кримінально караним діянням.

2. При дослідженні стану розбещення неповнолітніх в Україні, встановлено, що протягом 2003-2015 рр. спостерігалася стабільно висока кількість облікованих злочинів за відповідною статтею. За тринадцять років обліковано 3525 випадків розбещення неповнолітніх, засуджено 1055 осіб, які вчинили розпусні дії щодо осіб, які не досягли шістнадцяти років. Для злочинів, передбачених ст. 156 КК України, характерні такі особливості: структурне переважання вчинення розпусних дій щодо малолітньої особи, а також вчинених батьком, матір'ю, вітчимом, мачухою, опікуном чи піклувальником або особою, на яку покладено обов'язки щодо виховання потерпілого або піклування про нього (ч. 2 ст. 156 КК України); за способом вчинення розпусних дій переважають фізичні розпусні дії, не поєднані з природнім або неприроднім статевим актом; найбільш розповсюдженими місцями вчинення злочину є місце проживання злочинця, вулиці, території закладів дошкільної та шкільної освіти; пік злочинної активності припадає на літню пору року (42,5 %) та денні години (60,9 %); кожний четвертий випадок розбещення неповнолітніх вчиняється у родині жертви (22,5 %); у 44,7 % досліджених кримінальних справ має місце повторність злочинних дій; для розбещення неповнолітніх характерний високий ступінь латентності, який становить понад 80 % від кількості облікованих діянь.

3. Дослідження кримінологічно значущих рис особи злочинця-розбещувача неповнолітніх дозволило створити його узагальнений кримінологічний портрет. Зокрема, це чоловіки (96 %) молодого (18-35 рр. – 39,4 %) і зрілого (36-50 рр. – 35,9 %) віку, з базовою та загальною середньою освітою (54,8 %), неодружені або розлучені (63,7 %), працездатні, але ніде не працюючі (52,3 %), в цілому добре соціалізовані, викликають довіру у дітей і не викликають підозри в оточуючих. Відсутність постійної роботи, власної сім'ї та соціально-корисних зв'язків обумовлюють їх схильність до асоціального способу життя, що може проявлятися у бажанні безкоштовних розваг та задоволенні примітивних вітальних потреб шляхом обрання жертвами осіб, які за своїми фізичними та інтелектуальними якостями не можуть чинити належний опір злочинцю.

Аналіз кримінально-правових ознак розбещувачів неповнолітніх показав стійку антисуспільну спрямованість більшої частини досліджуваних осіб. Хоча першу судимість мали більшість засуджених осіб, проте необхідно враховувати високі показники повторності злочинних діянь, які вчиняються протягом тривалого часу, залишаючись невідомими правоохоронним органам.

Найбільш розповсюдженими мотивами вчинення досліджуваного злочину є статевий потяг до дітей, а також бажання урізноманітнити статеве життя, отримати задоволення від нових сексуальних вражень і відчуттів. Суттєву роль у мотивації злочинної поведінки відіграють деформації правової і моральної свідомості, проблеми у статевому житті, нестандартна сексуальна орієнтація і низький рівень самоконтролю.

Доведено, що наявність у особи розладів статевих вподобань або інших розладів психіки та поведінки в межах осудності не є безумовною ознакою її суспільної небезпечності. Але їх наявність певною мірою підвищує можливість вчинення такими особами розбещення неповнолітніх. До таких розладів належать: педофілія, ексгібіціонізм, фроттеризм, гомосексуалізм, наслідки черепно-мозкових травм, розладів центральної нервової системи, олігофренія в ступені дебільності, акцентуації характеру, наслідки алкоголізму та наркоманії.

4. Запропоновано типологію злочинців, які вчиняють розбещення неповнолітніх, що побудована за цільовою спрямованістю протиправної поведінки. Відповідно до вказаного критерію виділяємо наступні п'ять типів: демонстративний, представники якого не мають на меті вступити у статеві зносини з потерпілими, а тільки прагнуть будь-яким чином виділитися, бути у центрі уваги, продемонструвати себе і своє тіло; розважальний, основною метою якого є бажання урізноманітнити статеве життя; егоцентричний, представники якого зорієнтовані на використання дітей для власних статевих задовольень і розваг; замісний, що намагається компенсувати відсутність статевого життя пошуком статевих партнерів серед дітей; патологічний, дії якого пов'язані із статевим потягом до дітей через розлади психіки і поведінки в межах осудності.

5. Детермінаційний комплекс вчинення розбещення неповнолітніх характеризується складною взаємодією соціальних, психологічних та біологічних чинників. Структуру детермінант поділено на три рівні залежно від ступеня впливу на злочинну мотивацію розбещувача неповнолітніх – суспільства, малої соціальної групи і окремих осіб.

Чинники макросередовища, пов'язані з недосконалою державною політикою у сфері охорони дітей від негативних впливів, а також негативними явищами і процесами у підлітковому середовищі. Розглянуто соціальні, морально-культурні, соціально-політичні, організаційно-управлінські та соціально-психологічні детермінанти.

Основними джерелами впливу на осіб, які вчинили розбещення неповнолітніх, на мікрорівні виступають дисфункційні батьківські сім'ї, прояви сексуального насильства і гендерної дискримінації у навчальних закладах, традиції сексуального розбещення у неформальних групах, сексуальні домагання у трудових колективах.

Встановлено, що безпосередні причини вчинення розбещення неповнолітніх формуються та коріняться на індивідуальному рівні й полягають у наявності у злочинців морально-правових деформацій свідомості, пережитого досвіду сексуального насильства у дитинстві,

порушень психосексуального й емоційного розвитку та низького самоконтролю, а також бажанні урізноманітнити статеве життя, отримати нові сексуальні відчуття і враження.

6. Визначено, що конкретна життєва ситуація у механізмі вчинення розбещення неповнолітніх здебільшого виступає приводом для злочинного посягання. За характером та обставинами виникнення виділено п'ять видів конкретної життєвої ситуації вчинення розбещення неповнолітніх: сімейна, побутова, спланована, раптова, спровокована. Кожна ситуація характеризується власними особливостями та обстановкою.

7. Особливістю жертв досліджуваного злочину є їх неповнолітній вік. Найбільш віктимною категорією є малолітні особи віком 9-13 років (52,5 %). За гендерною ознакою переважають дівчата (69,6 %), але потерпілими можуть бути і хлопчики (30,4 %). Жертва переважно походить з формально благополучної родини, але непоодинокі випадки наявності скрутного матеріального становища у батьків, її бездоглядності та безпритульності. За характером дозлочинного знайомства із злочинцем переважала наявність їх попереднього знайомства (68,3 %), в тому числі родинні стосунки пов'язували винного і жертву у 22,5 % випадках. Цим особам притаманна вікова віктимність, яка переважно пов'язана з їх фізичним та інтелектуальним розвитком, менше – з поведінкою в умовах конкретної життєвої ситуації. Встановлено, що у деяких випадках саме вікова віктимність осіб, які не досягли шістнадцяти років, відіграє роль мотивуючого чинника у механізмі злочину. Залежно від ступеня віктимності виділено наступні категорії жертв: з низьким, середнім та високим ступенем віктимності поведінки.

8. Для ефективного планування та реалізації запобігання розбещенню неповнолітніх необхідне комплексне поєднання всіх різновидів та рівнів запобіжного впливу. У межах загальносоціального запобігання запропоновано такі напрями удосконалення суспільних відносин у сфері захисту прав дітей і обмежень дії негативних явищ і процесів у підлітковому середовищі як: зниження рівня віктимності дітей; захист суспільної моралі; розвиток ювенальної юстиції; упровадження стандартів статевої освіти.

Центральне місце при розробці заходів запобігання розбещенню неповнолітніх займає віктимологічний напрямок. Заходи девіктимізації бачаться в забезпеченні охорони дитинства шляхом створення належних умов для повноцінного життя, виховання і розвитку особистості та захисту прав і законних інтересів неповнолітніх.

Заходи, спрямовані на захист суспільної моралі, включають комплекс обмежень, стимулів і заборон щодо поширення інформації, яка негативно впливає на духовний розвиток та правову свідомість неповнолітніх.

Розвиток ювенальної юстиції покликаний забезпечити захист неповнолітніх обвинуваченого та засудженого шляхом надання переваги виховного впливу перед примусовими каральними заходами; відновлення порушених прав і свобод жертви злочину; розв'язання проблеми з урахуванням причини конфлікту між неповнолітніми злочинцем та

потерпілим із залученням медіатора; спонукання злочинця до усвідомлення причин своєї поведінки та взяття на себе відповідальності за їх наслідки.

Доведено доцільність створення комплексної науково обґрунтованої Державної програми статевого виховання в Україні. Ця програма повинна мати на меті запровадження стратегії статевого виховання та освіти в Україні з тим, щоб знати і розуміти як діти різних вікових груп та різного рівня розвитку засвоюють знання, уміння та навички, з колом яких завдань та проблем вони повинні вміти справлятися, які ціннісні орієнтири та погляди їм необхідно розвивати для того, щоб статевий розвиток відбувався з урахуванням сучасних реалій життя.

9. Спеціально-кримінологічне запобігання розбещенню неповнолітніх здійснюється широким колом суб'єктів, до яких належать: органи і служби у справах дітей, відділи ювенальної превенції Управлінь превентивної діяльності Головного управління Національної поліції, Департамент кіберполіції Національної поліції, приймальники-розподільники для дітей, дільничі офіцери поліції, органи та установи виконання покарання, органи пробації.

Встановлено, що найбільш ефективним напрямом спеціально-кримінологічного запобігання розбещенню неповнолітніх є кримінологічна профілактика. Вона включає такі заходи: створення єдиної всеукраїнської інформаційної бази даних щодо осіб, які мають схильність до вчинення статевих злочинів проти неповнолітніх; моніторинг Інтернет простору та блокування ресурсів, на яких розміщена продукція сексуального характеру за участю дітей; посилення батьківського контролю за способом життя і колом спілкування дітей; втілення в життя Концепції запобігання розбещенню неповнолітніх в Україні, яка була розроблена дисертантом.

Заходи відвернення загрози розбещення неповнолітніх включають цілеспрямований превентивний вплив на осіб, схильних до розбещення неповнолітніх, у тому числі через надання їм психіатричної та психологічної допомоги, завчасне викриття злочинних намірів і попередження про кримінальну відповідальність, а також припинення діяльності підпільних місць розпусти.

Заходи припинення передбачають активне втручання в уже розпочатий злочин з метою недопущення настання більш тяжких наслідків і затримання підозрюваних осіб. Для цього суб'єкти реалізації цієї діяльності повинні об'єднувати свої зусилля для роботи у місцях підвищеного криміногенного ризику вчинення таких злочинів (території шкіл, дитячих садочків, парків, скверів, лісопосадок, на безлюдних вулицях, біля водоймищ, в мережі Інтернет).

Заходи індивідуального запобігання розбещенню неповнолітніх передбачають: виявлення та постановку на профілактичний облік осіб, які мають схильність до вчинення статевих злочинів щодо неповнолітніх; спостереження за їх поведінкою; встановлення причин і умов вчинення цих злочинів та їх усунення; корегування свідомості зазначених осіб з метою усунення притаманних їм антисуспільних потреб, настроїв,

стереотипів поведінки, що свідчать про можливість вчинення ними злочину; лікування розладів психіки і поведінки, пов'язаних із відхиленнями у психосексуальному розвитку.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Кулик К. Д. Історичні та морально-етичні витoki кримінально-правової заборони розбещення неповнолітніх / К. Д. Кулик // Право і суспільство. – 2014. - № 6-2. – Ч. 3. – С. 167–173.
2. Кулик К. Д. Соціально-демографічні ознаки особистості злочинців, які вчиняють розбещення неповнолітніх [Електронний ресурс] / К. Д. Кулик // Порівняльно-аналітичне право : електронне фахове наукове видання. – 2015. - № 4. – С. 328–330. – Режим доступу: http://www.pap.in.ua/4_2015/101.pdf. - Заголовок з екрана.
3. Кулик К.Д. Щодо питання про типологію конкретної життєвої ситуації при вчиненні розбещення неповнолітніх / К. Д. Кулик // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – 2016. – Вип. 36. – Т. 2. – С. 88–92.
4. Кулик К. Д. Типологія особистості злочинців, які вчиняють розбещення неповнолітніх / К. Д. Кулик // Часопис Київського університету права. – 2015/4. – С. 300–305.
5. Кулик Е. Д. Влияние психических аномалий на личность преступника, совершающего развращение несовершеннолетних / Е. Д. Кулик // *Leges si viata*. – 2015. – № 11/2. – С. 76–79.
6. Кулик К. Д. Науково-практичні заходи віктимологічного запобігання розбещенню неповнолітніх // К. Д. Кулик // Наука і техніка у запобіганні злочинності: реальність і перспективи: Ч. 2.: матеріали XII міжвузівської студентської наукової конференції з криминології (м. Харків, 28 листоп. 2013 р.) / за заг. ред. проф. В. В. Голіни. – Харків : Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2014. – С. 27–29.
7. Кулик К. Д. Деякі аспекти суспільної небезпечності посягання на статеву недоторканість неповнолітніх / К. Д. Кулик // Четверті харківські кримінально-правові читання : тези доп. та наук. повідомл. учасників міжнар. наук. конф. студентів та аспірантів (м. Харків, 16-17 трав. 2014 р.) ред. кол.: В. Я. Тацій (голов. ред.) та ін. – Харків : Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого: Право, 2014. – С. 303–305.
8. Кулик К. Д. Історичні витoki морально-етичних та кримінально-правових заборон у сфері сексуальних стосунків щодо осіб, які не досягли статевої зрілості / К. Д. Кулик // Наука кримінального права в системі міждисциплінарних зв'язків : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 9-10 жовт. 2014 р. / редкол.: В. Я. Тацій (голов. ред.), В. І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін. – Харків : Право, 2014. – С. 510–513.
9. Kulyk Kateryna. Criminological characteristic of criminal personality who commits sexual abuse of minors / Kateryna Kulyk // Проблеми сучасної юридичної науки очима молодих учених: Матеріали Всеукраїнської

конференції / Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого / Харків : НЮУ імені Ярослава Мудрого, 2014. – С. 41–42.

10. Кулик К. Д. Щодо питання про типологію особистості злочинців, що вчиняють розбещення неповнолітніх / К. Д. Кулик // Матеріали VII Всеукраїнської наукової конференції «Теорія та практика сучасної юриспруденції». – Харків : ФОП Бровін О. В., 2016. – С. 388–389.

11. Кулик К. Д. Запобігання розбещенню неповнолітніх з використанням мережі Інтернет / К. Д. Кулик // Міжнародні стандарти з кібербезпеки та їх застосування в Україні : матеріали «круглого столу» (м. Харків, 19 квіт. 2016 р.) / за ред. А. П. Гетьмана, Б. М. Головкина. – Харків : Право, 2016. – 72–74.

12. Кулик К. Д. Латентність розбещення неповнолітніх в Україні: кримінологічний аспект / К. Д. Кулик // Сучасна кримінологія: досягнення, проблеми, перспективи : матеріали Міжнар. наук. конф., присвяч. 50-річчю каф. кримінології та кримінально-виконавчого права, Харків, 9 груд. 2016 р. / за ред. В. Я. Тація, Б. М. Головкина. – Харків : Право, 2016. – С. 222–224.

АНОТАЦІЯ

Кулик К. Д. Кримінологічна характеристика та запобігання розбещенню неповнолітніх в Україні. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. – Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України. – Харків, 2017.

Дисертація присвячена з'ясуванню сутності розбещення неповнолітніх, його кримінологічної характеристики, вирішенню комплексу теоретичних та прикладних проблем, пов'язаних із запобіганням цьому негативному соціально-правовому явищу.

Надано кримінологічну характеристику розбещення неповнолітніх як соціально-правового явища, досліджено історичний досвід протидії розбещенню неповнолітніх в Україні й у світі. На підставі кількісно-якісних показників визначено сучасний стан, тенденції та ймовірний рівень латентності цього злочину. Досліджено особу злочинця, який вчиняє розбещення неповнолітніх, за соціально-демографічними, морально-психологічними, особистісно-рольовими, кримінально-правовими ознаками, криміногенними рисами правової та моральної свідомості, розладами психіки і поведінки. Запропоновано типологію таких осіб за критерієм цільової спрямованості протиправної поведінки. Розглянуто структуру детермінант, що зумовлюють вчинення розбещення неповнолітніх. Визначено роль конкретної життєвої ситуації у вчиненні цього злочину, а також досліджено особу його жертви. Запропоновано головні напрями запобігання розбещенню неповнолітніх в Україні на загальносоціальному, спеціально-кримінологічному та індивідуальному рівнях.

Ключові слова: розбещення неповнолітніх, розпусні дії, злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості, кримінологічна характеристика, особа злочинця, детермінація, запобігання.

АННОТАЦІЯ

Кулик Е. Д. Кримінологічна характеристика і попередження розвращення неповнолітніх в Україні. – На правах рукопису.

Дисертація на соискание ученої ступені кандидата юридических наук по спеціальності 12.00.08 – кримінальне право і кримінологія; кримінально-виконавче право. – Національний юридический університет імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України, Харків, 2017.

Дисертація присвячена дослідженню природи розвращення неповнолітніх, його кримінологічної характеристики, вирішенню комплексу теоретических і прикладних проблем, зв'язаних з попередженням цього негативного соціально-правового явлення. Дана розгорнута кримінологічна характеристика розвращення неповнолітніх, досліджен исторический досвід протидії цьому правопорушенню в Україні і в світі.

На основі проведенного кримінологіческого дослідження за 2003-2015 гг. виділені кількісні і якісні показателі цього правопорушення, а іменно: рівень, структура, динаміка, коефіцієнти, географія і вірогідний рівень латентності. Визначено, що основною масою правопорушних дій здійснюється по відношенню до малолітніх, батьком, батьком, опікуном і опікунем, особою, на яку покладено відповідальність виховання потерпевшого і турбота про нього (ч. 2 ст. 156 Кримінального кодексу України).

На основі вивчення особи правопорушника, який здійснює розвращення неповнолітніх, виходячи з сукупності соціально-демографіческих, морально-психологіческих, особистісно-ролевих, кримінально-правових ознак, криміногенних рис правового і морального свідомості, психіческих розладів, створено його «кримінологіческий портрет». Також запропоновано типологію таких осіб по критерію цільової спрямованості протиправного поведіння.

Розглянуто структуру детермінант, які впливають на здійснення розвращення неповнолітніх, на трьох рівнях в залежності від ступеня впливу на правопорушну мотивацію правопорушника – суспільство, мала соціальна група і окремі особи. Визначено роль конкретної життєвої ситуації в здійсненні даного правопорушення, а також вивчено особистість його жертви.

Запропоновано основні напрями попередження розвращення неповнолітніх в Україні на загальносоціальному, спеціально-кримінологіческом і індивідуальних рівнях.

В пределах общесоциального предупреждения развращения несовершеннолетних предложены такие направления совершенствования общественных отношений в сфере защиты прав детей и ограничения действия негативных явлений и процессов в подростковой среде как: снижения уровня виктимности детей, защита общественной морали, развитие ювенальной юстиции, внедрение стандартов полового образования. Специально-криминологическое предупреждение развращения несовершеннолетних проводится широким кругом специальных субъектов и направлено на криминологическую профилактику, меры предотвращения и прекращения данного преступления. Комплекс мероприятий индивидуального предупреждения развращения несовершеннолетних предусматривают устранение угрозы совершения преступления конкретными лицами или группами лиц, установление причин и условий совершения этих преступлений и их устранение, лечение психических расстройств сексуального предпочтения.

Ключевые слова: развращение несовершеннолетних, развратные действия, преступления против половой свободы и неприкосновенности, криминологическая характеристика, лицо преступника, детерминация, предупреждение.

SUMMARY

Kulyk K. D. Criminological characteristics and prevention of corruption of minors in Ukraine. – The manuscript.

The thesis for the Degree of the Candidate of Legal Sciences. Speciality 12.00.08 – Criminal Law and Criminology; Criminal Executive Law. – Yaroslav Mudryi National Law University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kharkiv, 2017.

The research in the thesis is focused on corruption of minors, its criminological nature, solving the complex of theoretical and applied problems related to the prevention of this negative social and legal phenomenon.

The thesis provides criminological characteristics of corruption of minors as a social and legal phenomenon, and investigates the historical experience of counteraction to corruption of minors in Ukraine and in the world. The current state, trends and level of latency of corruption of minors are determined based on quantitative and qualitative indicators. The personality of the offender, who commits the child sexual abuse, is investigated according to basic socio-demographic, moral and psychological, personality-role and criminal legal traits, characteristics of legal and moral consciousness, mental disorders. The typology of these persons based on criterion of task orientation illegal behavior is suggested. The structure of determinants that stipulate corruption of minors is considered. The role of a specific life situation in committing the crime is defined and the personality of victims is investigated. Main directions of preventing the corruption of minors in Ukraine on social, specific criminological and individual levels is proposed.

Key words: corruption of minors, indecent assault, crimes against sexual freedom and sexual integrity, criminological characteristics, criminal personality, determination, prevention.

Відповідальний за випуск:
кандидат юридичних наук, доцент
Оболенцев В. Ф.

Підписано до друку 11.05.2017 р. Формат 60х90/16.
Папір офсетний. Віддруковано на ризографі.
Умовн. друк.арк. 0,7. Облік.-вид.арк. 0,9.
Тираж 100 прим. Зам № 1686.

Друкарня
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77